

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Οικονομικά του Περιβάλλοντος

Ενότητα 3: Δικαιώματα ιδιοκτησίας και αποτυχία
της αγοράς

Παπανδρέου Ανδρέας

Σχολή Οικονομικών & Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών

Δικαιώματα ιδιοκτησίας και αποτυχία της αγοράς

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Δικαιώματα ιδιοκτησίας

2

Δικαιώματα ιδιοκτησίας είναι οι κανόνες που διέπουν τα προνόμια και τους περιορισμούς στη χρήση των πόρων από τους ιδιοκτήτες τους

- ⑩ Η επιστήμη των οικονομικών εξετάζει μεταξύ άλλων και
  - ⑩ το πώς επηρεάζουν διαφορετικές δομές δικαιωμάτων την συμπεριφορά των ατόμων
  - ⑩ το πώς επηρεάζουν διαφορετικές δομές δικαιωμάτων το οικονομικό σύστημα
  - ⑩ το πώς οι μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες επηρεάζουν τον καθορισμό των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας
  - ⑩ το πώς επηρεάζει η μεταβολή των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας την διανομή του πλούτου

Δες μια περιληπτική αναφορά στη διεύθυνση: <http://extension.usu.edu/wrdc/primer/medema.pdf>

Δικαιώματα ιδιοκτησίας

3

Ο ρόλος του κράτους είναι πολύ σημαντικός είτε έχοντας το ίδιο δικαιώματα ιδιοκτησίας (όλων των πόρων σε κεντρικά σχεδιασμένες οικονομίες) είτε καθορίζοντας την διανομή και το εύρος των δικαιωμάτων

- Η ύπαρξη ιδιωτικών δικαιωμάτων ιδιοκτησίας παρέχει κίνητρα κέρδους, τα οποία πολλές φορές αναφέρονται σαν πηγή των περιβαλλοντικών προβλημάτων
- Το κράτος μπορεί να μεταβάλλει το πλαίσιο και να δώσει κίνητρα (μέσα στα πλαίσια των ιδιωτικών δικαιωμάτων ιδιοκτησίας) για την προστασία του περιβάλλοντος

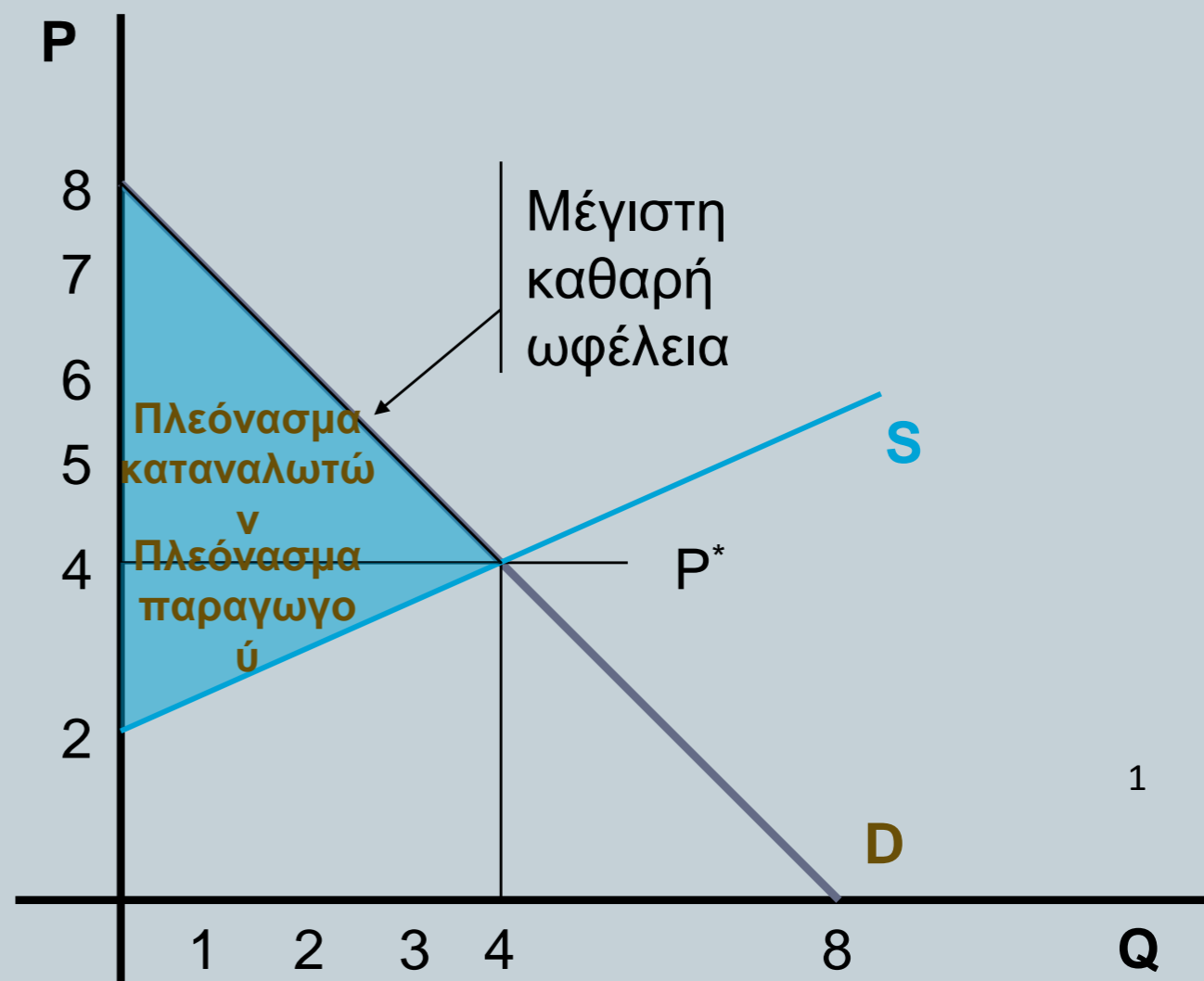

Πρόσοδος σπανιότητας

4

Όταν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας είναι σαφώς καθορισμένα, οδηγούν σε αποτελεσματική κατανομή των πόρων
(με δεδομένο τις τέλεια ανταγωνιστικές αγορές)

Δικαιώματα ιδιοκτησίας και αποτελεσματικότητα

5

Χαρακτηριστικά αποτελεσματικών δομών δικαιωμάτων ιδιοκτησίας

- 10 Καθολικότητα (καθορισμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις)
- 10 Αποκλειστικότητα απόδοσης οφελών και κόστους στον ιδιοκτήτη
- 10 Δυνατότητα ελεύθερης μεταβίβασης
- 10 Δυνατότητα νομικής προστασίας

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Δικαιώματα ιδιοκτησίας και αποτελεσματικότητα

6

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

- 10 Το πλεόνασμα του παραγωγού είναι κέρδη. Κέρδη στον τέλειο ανταγωνισμό μπορούν να υπάρχουν βραχυχρόνια.
- 10 Μακροχρόνια η είσοδος επιχειρήσεων εκμηδενίζει τα κέρδη υπό την προϋπόθεση ότι όλες οι επιχειρήσεις είναι εξίσου αποδοτικές (ίδια τεχνολογία)
- 10 Στην περίπτωση όμως πόρων σε σπανιότητα ή διαφορετικής ποιότητας, η παραπάνω προϋπόθεση δεν ισχύει
- 10 Για να αυξηθεί η προσφορά αγροτικών προϊόντων για παράδειγμα, θα πρέπει να καλλιεργηθεί λιγότερο αποδοτική γη (υψηλότερου κόστους) και επομένως η πλέον αποδοτική γη θα αποφέρει μακροχρόνια κέρδη (με τη μορφή προσόδου σπανιότητας). Ένα άλλο παράδειγμα ύπαρξης προσόδου σπανιότητας αφορά στη διαχρονική κατανομή ενός εξαντλήσιμου πόρου, που έχει σταθερό κόστος απόσπασης

Δικαιώματα ιδιοκτησίας και αποτελεσματικότητα

7

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

- 10 Επομένως το οικονομικό σύστημα κατανέμει αποτελεσματικά τους πόρους στις διάφορες χρήσεις τους κάτω από «τέλειες συνθήκες» (που συμπεριλαμβάνουν και ένα σαφώς καθορισμένο σύστημα δικαιωμάτων ιδιοκτησίας)
- 10 Υπάρχουν όμως περιπτώσεις που οι «τέλειες συνθήκες» δεν ισχύουν και έχουμε αναποτελεσματικές κατανομές
  - 10 Εξωτερικότητες
  - 10 Κοινόκτητοι πόροι
  - 10 Δημόσια αγαθά
  - 10 Ατέλεια ανταγωνισμού στις αγορές
  - 10 Προεξοφλητικά επιτόκια
  - 10 Αποτυχία κράτους
- 10 Εξετάζουμε τις περιπτώσεις αυτές καθώς και τις πιθανές λύσεις

Τα είδη αγαθών

8

Ανταγωνιστικό στην κατανάλωση;

Ναι

Όχι

Ναι

Ιδιωτικά αγαθά

- Χωνάκι παγωτό
- Είδη ένδυσης
- Μποτιλιαρισμένοι δρόμοι με διόδια

Φυσικό μονοπώλιο

- Πυρασφάλεια
- Δορυφορική TV
- Μη μποτιλιαρισμένοι δρόμοι με διόδια

Όχι

Κοινόκτητοι πόροι

- Ψάρια ελευθέρας βοσκής
- Το περιβάλλον
- Μποτιλιαρισμένοι δρόμοι χωρίς διόδια

Δημόσια αγαθά

- Εθνική άμυνα
- Γνώση
- Μη μποτιλιαρισμένοι δρόμοι χωρίς διόδια

Αποκλειστικής χρήσης;

Πηγές αποτυχίας των αγορών

9

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

10 Εξωτερικότητες

- 10 Όταν η λειτουργία μιας αγοράς επηρεάζει άτομα έξω από την αγορά, τότε δημιουργούνται παρενέργειες που ονομάζονται **εξωτερικότητες**
- 10 Η παρουσία εξωτερικοτήτων κάνει τις αγορές αναποτελεσματικές και έτσι αποτυγχάνουν

Πηγές αποτυχίας των αγορών

Το άριστο επίπεδο παραγωγής είναι μικρότερο από το επίπεδο ισορροπίας

Τιμή

$P_{\text{ΑΡΙΣΤ}}$

$P_{\text{ΑΓΟΡΑΣ}}$

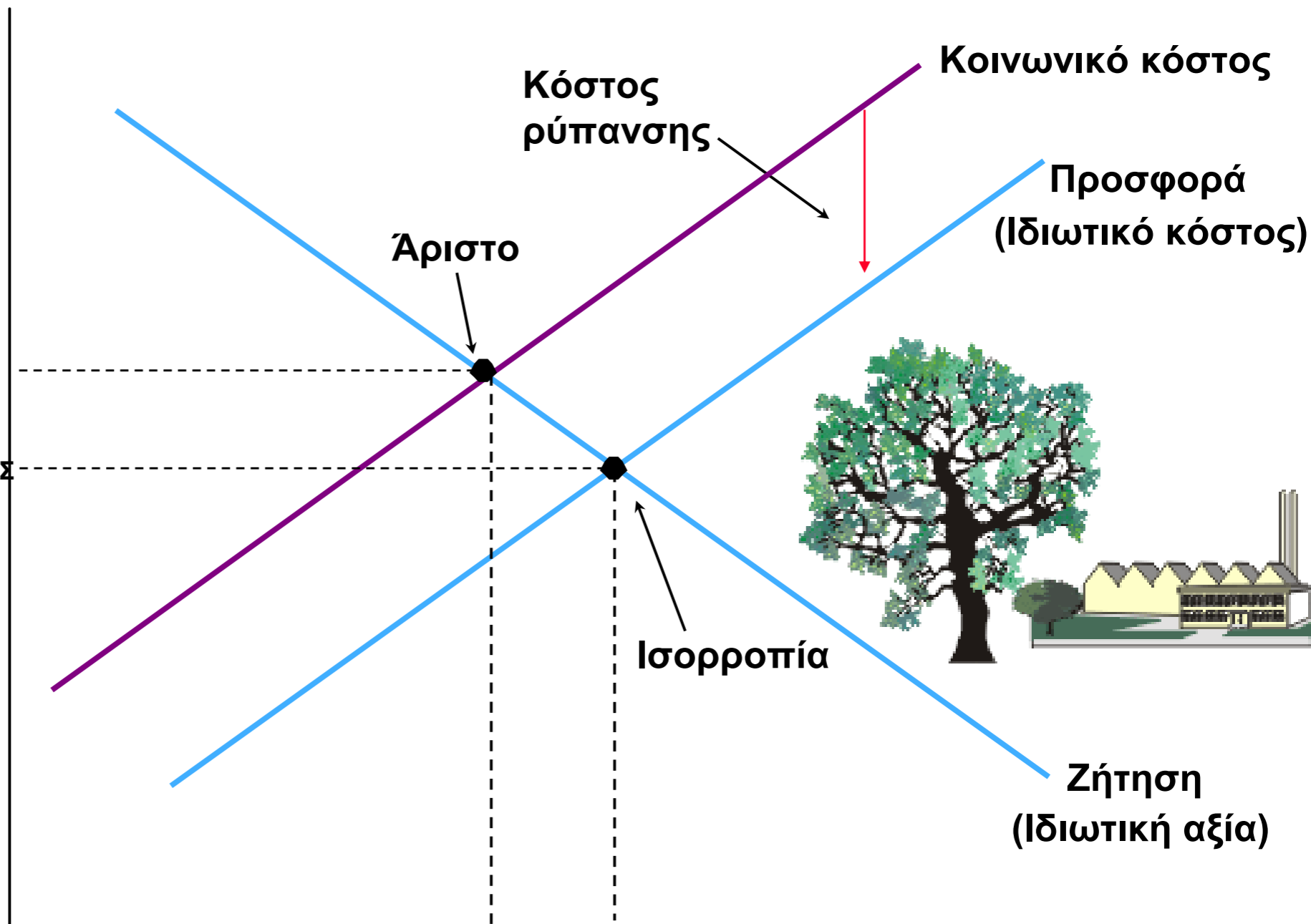
2

0

$Q_{\text{ΑΡΙΣΤΗ}}$

$Q_{\text{ΑΓΟΡΑΣ}}$

Ποσότητα

Πηγές αποτυχίας των αγορών

11

- ⑩ Πόροι ελεύθερης πρόσβασης ή κοινόκτητοι
- ⑩ Κοινόκτητοι είναι οι πόροι των οποίων η χρήση δεν μπορεί να αποκλειστεί
- ⑩ Προσφέρονται δωρεάν σε όποιο άτομο θέλει να τους χρησιμοποιήσει
- ⑩ Αλλά οι κοινόκτητοι πόροι είναι ανταγωνιστικοί στην κατανάλωση καθώς όταν ένα άτομο τους χρησιμοποιεί, ελαττώνει αυτόματα την ευχαρίστηση των άλλων

Δες τις εργασίες που παρουσιάστηκαν στα συνέδρια του International Association for the Study of Common Property (IASCP) το 1998 και 2000 στην διεύθυνση: <http://www.indiana.edu/~iascp/abstract.html>

Πηγές αποτυχίας των αγορών

- Υπάρχουν διάφοροι προσδιορισμοί των δικαιωμάτων χρήσης κοινόκτητων πόρων, ανάλογα με τους οποίους είναι και οι αναποτελεσματικότητες που δημιουργούνται
- Γενικά, όσο πιο σαφή γίνονται τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, τυπικά ή άτυπα (εθιμικό δίκαιο) τόσο περιορίζονται οι αναποτελεσματικότητες

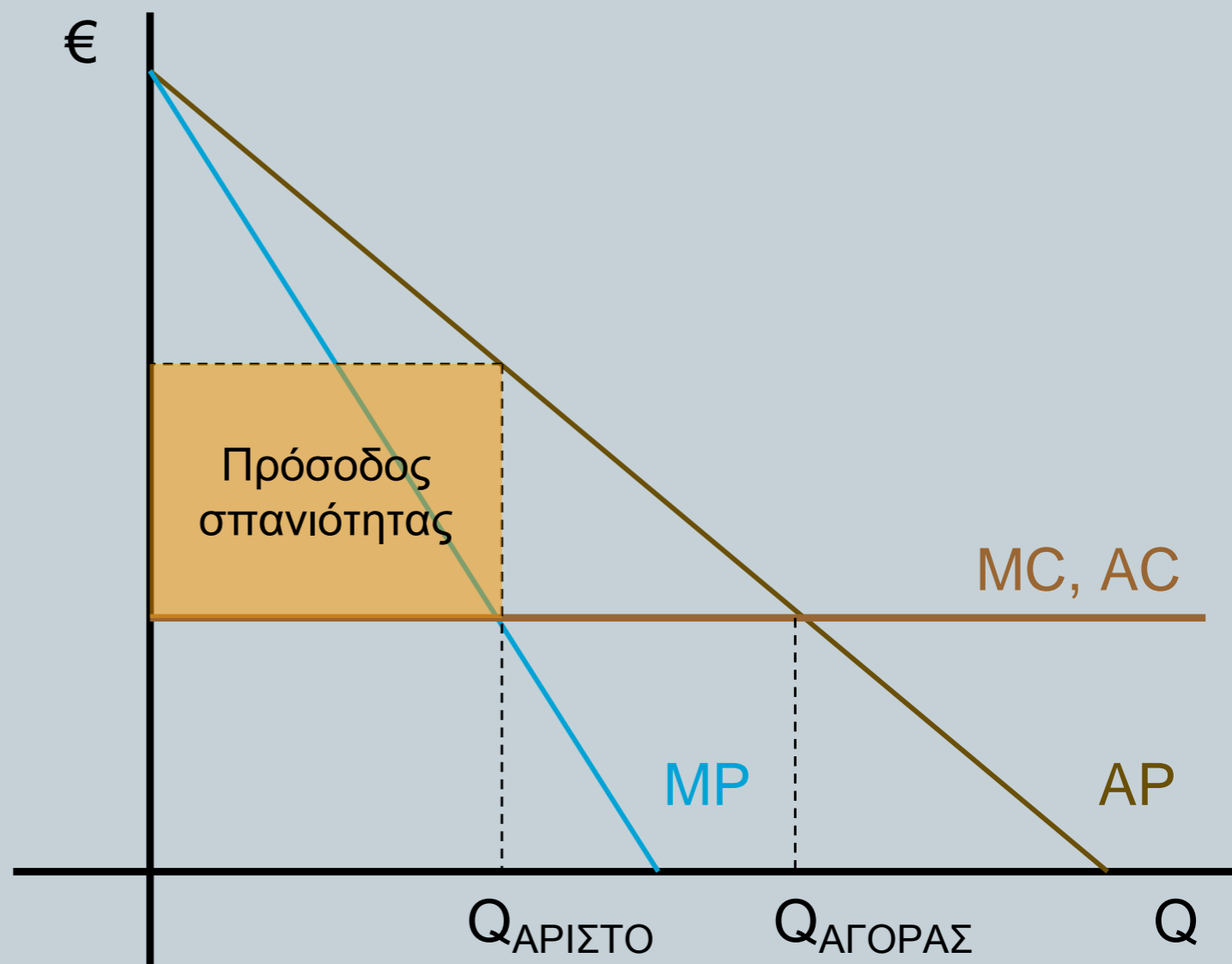

Πηγές αποτυχίας των αγορών

13

• Το πρόβλημα με πλήρως ελεύθερη πρόσβαση

Όταν έχουμε έναν εξαντλήσιμο πόρο με ελεύθερη πρόσβαση (ψάρια, βίσονες, κλπ), τότε η μονοπωλιακή λύση είναι και η άριστη διότι η ελεύθερη πρόσβαση (τέλειος ανταγωνισμός) δεν επιτρέπει την ιδιοποίηση της προσόδου σπανιότητας και άρα έχουμε υπερεκμετάλλευση και επομένως ελάττωση του πληθυσμού ή και εξαφάνιση του είδους

Πηγές αποτυχίας των αγορών

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

14

Όταν ένα άτομο χρησιμοποιεί έναν κοινόκτητο πόρο, ελαττώνει την χρησιμότητα των υπολοίπων

10 Για το λόγο αυτό οι κοινόκτητοι πόροι χρησιμοποιούνται περισσότερο από το επιθυμητό

- Η κατάσταση αυτή ονομάζεται **τραγωδία των κοινόκτητων πόρων**

Δεξ: Garrett Hardin "The Tragedy of the Commons»
Science, vol. 162 (December 13, 1968).

Πηγές αποτυχίας των αγορών

15

- Καθαρή ατμόσφαιρα και νερό
- Κοιτάσματα πετρελαίου
- Μποτιλιαρισμένοι δρόμοι
- Ψάρια, φάλαινες, και άλλα είδη άγριας ζωής

Πηγές αποτυχίας των αγορών

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

16

Γιατί οι αγελάδες δεν απειλούνται με εξαφάνιση;

Δεν μας εξαφάνισαν
αλλά μας τρέλαναν..

4

5

6

Tasmanian Wolf, extinct 1936. AMNH transparency #5522

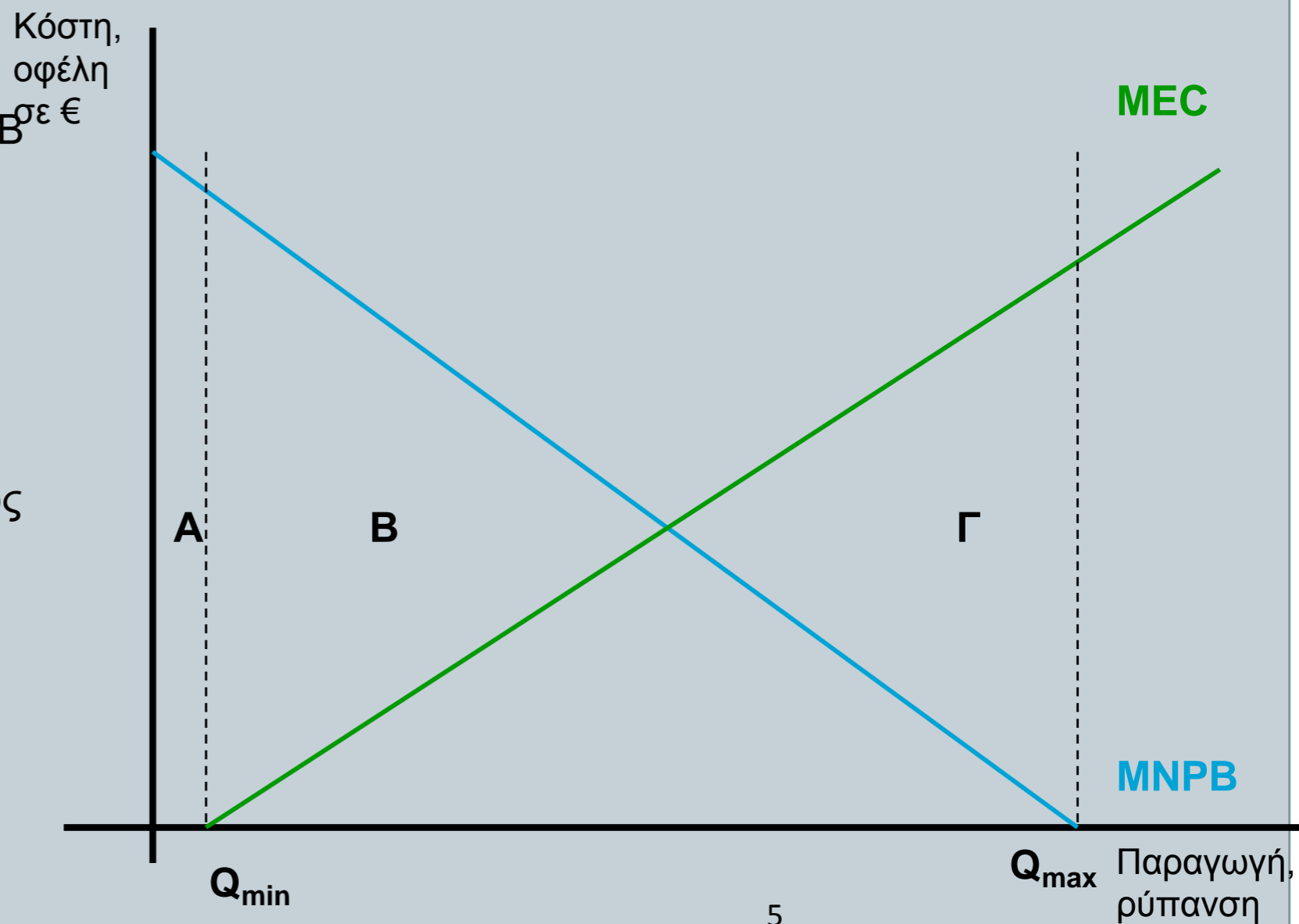
Πιθανές λύσεις

10 Άμεσες διαπραγματεύσεις

Υποθέτουμε ότι μια δραστηριότητα που δημιουργεί οριακά καθαρά ιδιωτικά οφέλη MNPB και μια εξωτερικότητα με οριακό κόστος MEC.

Εάν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας ανήκουν στον ρυπαίνοντα αυτός επιλέγει Q_{max} ενώ αν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας ανήκουν στον υπομένοντα την εξωτερικότητα αυτός επιλέγει Q_{min}

Καμιά από τις επιλογές αυτές δεν μεγιστοποιεί την κοινωνική (συνολική) ωφέλεια, η οποία περιορίζεται στις επιφάνια $A+(B-\Gamma)$ είτε στην επιφάνεια A αντίστοιχα

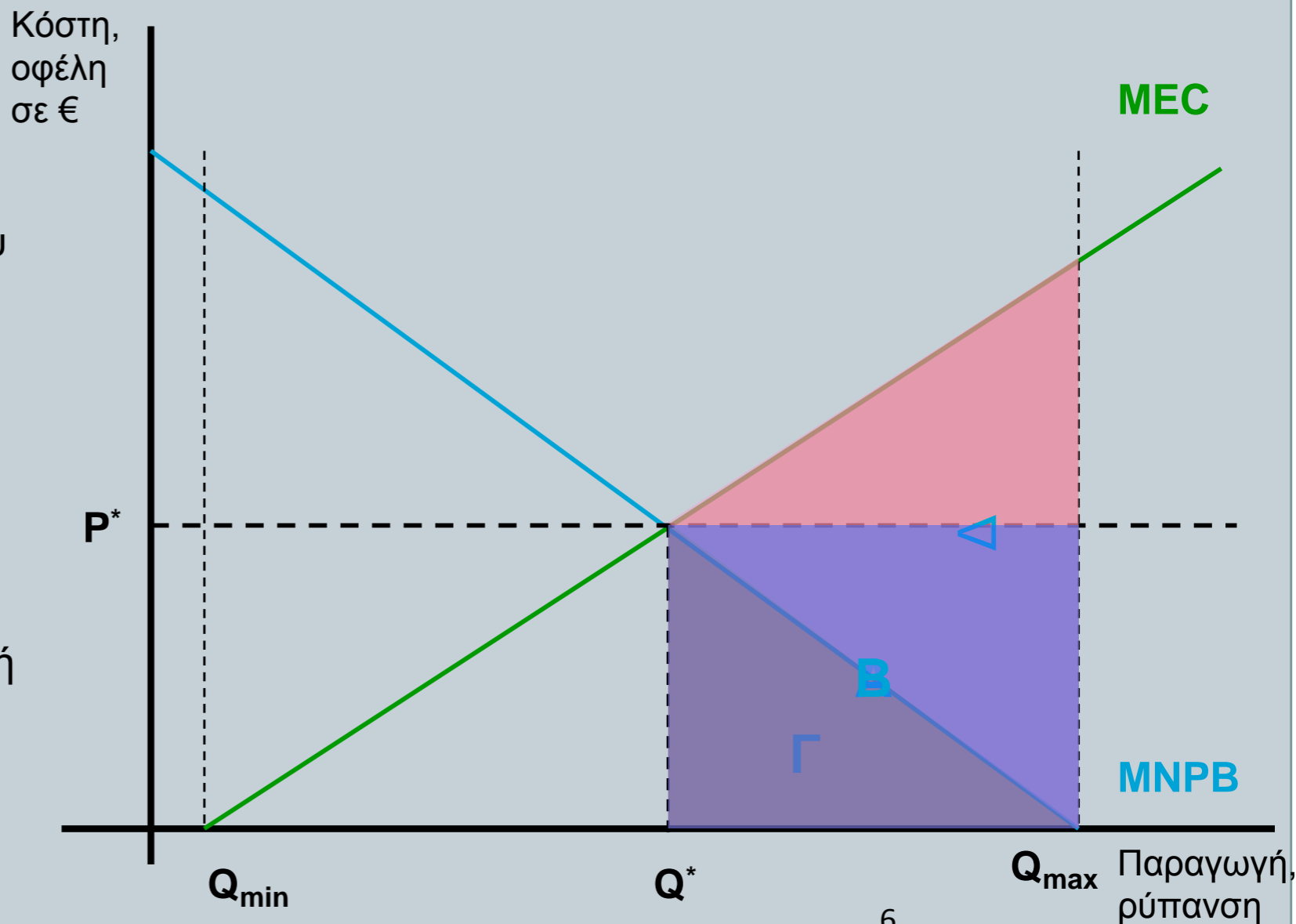

Πιθανές λύσεις

10 Άμεσες διαπραγματεύσεις

Στην περίπτωση που τα δικαιώματα ανήκουν στον ρυπαίνοντα, αυτός επιλέγει Q_{max} . Το συνολικό του όφελος από την δραστηριότητα Q_{max} Q^* είναι η περιοχή του τριγώνου Γ, ενώ το το συνολικό κόστος της είναι η περιοχή του τραπεζίου Α και επομένως το συνολικό (κοινωνικό) καθαρό κόστος είναι η περιοχή του τριγώνου Δ.

Εάν αυτός που υπομένει την εξωτερικότητα πληρώσει τον ρυπαίνοντα ποσό ίσο με την περιοχή Β, τότε και οι δύο ωφελούνται και φτάνουμε στο άριστο επίπεδο δραστηριότητας Q^*

Πιθανές λύσεις

19

10 Άμεσες διαπραγματεύσεις

10 Με την ίδια διαδικασία διαπραγματεύσεων μπορούμε να φτάσουμε στο άριστο επίπεδο της δραστηριότητας και στην περίπτωση στην οποία τα δικαιώματα ιδιοκτησίας ανήκουν στον υπομένοντα την εξωτερικότητα

10 **Θεώρημα του Coase:** Εάν τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα είναι τέλεια καθορισμένα, ανεξάρτητα από το σε ποιόν ανήκουν, οι άμεσες διαπραγματεύσεις θα οδηγήσουν στο άριστο επίπεδο της δραστηριότητας

[Coase Ronald, "The problem of social cost." The Journal of Law and Economics, Vol. 3, pp.1-44](#)

Πιθανές λύσεις

20

10 Άμεσες διαπραγματεύσεις

10 Κριτική του θεωρήματος του Coase

- 10 Η κατανομή δικαιωμάτων επηρεάζει το επίπεδο πλούτου των δύο μερών και αυτό την συμπεριφορά τους (είτε την καμπύλη ΜΝΡΒ είτε την ΜΕC)
- 10 Ατελής ανταγωνισμός οδηγεί σε διαφορετική καμπύλη ΜΝΡΒ
- 10 Σε πολλές περιπτώσεις είναι δύσκολο να συγκεκριμενοποιηθούν τα μέρη που επηρεάζονται από την δραστηριότητα (Περιπτώσεις στις οποίες η ρύπανση επηρεάζει για μεγάλο χρονικό διάστημα, όπως τοξικά ραδιενεργά, και χημικά απόβλητα, είτε περιπτώσεις πόρων ανοικτής πρόσβασης) είτε τα μέρη που επηρεάζονται δεν έχουν την απαραίτητη πληροφόρηση

Πιθανές λύσεις

21

10 Άμεσες διαπραγματεύσεις

10 Κριτική του θεωρήματος του Coase

- 10 Τα κόστη διαπραγματεύσεων είναι υψηλά, ειδικά όταν τα άτομα που επηρεάζονται είναι πολλά, και μπορούν να υπερβούν τα δυνητικά κέρδη και επομένως να μην οδηγηθούμε σε λύση του προβλήματος
- 10 Στην περίπτωση των κοινόκτητων πόρων, οι καμπύλες MNPB και MEC ανήκουν στα ίδια άτομα και απομένει να βρεθεί συνεργατική λύση όπου το κάθε άτομο θα βεβαιώνεται ότι και τα άλλα άτομα δρουν συνεργατικά (cooperative games)

Μερικά από τα παραπάνω στοιχεία κριτικής μπορείτε να τα βρείτε στο άρθρο των [V. V. Chari¹, and Larry E. Jones](#) “A reconsideration of the problem of social cost: Free riders and monopolists?” *Economic Theory* 16, 1–22 (2000)

Πιθανές λύσεις

22

10 Κανόνες νομικής ευθύνης

- 10 Στις περιπτώσεις στις οποίες η λύση της άμεσης διαπραγμάτευσης δεν είναι δυνατή τότε μπορούν τα δικαστήρια να καταφύγουν σε κανόνες νομικής ευθύνης (liability rules).
- 10 Τα δικαστήρια επιδικάζουν χρηματικές αποζημιώσεις στα θιγόμενα μέρη μετά την δημιουργία ενός εξωτερικού κόστους
- 10 Αν και οι κανόνες νομικής ευθύνης χειρίζονται προβλήματα που έχουν ήδη συντελεστεί, οι χρηματικές επιδικάσεις λειτουργούν αποτρεπτικά στο μέλλον καθώς υπάρχει το δεδικασμένο και άρα δημιουργούνται κίνητρα για αποτελεσματικό προσδιορισμό του επιπέδου της δραστηριότητας

Τέλος

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Παπανδρέου Ανδρέας 2015. Παπανδρέου Ανδρέας. «Οικονομικά του Περιβάλλοντος. Δικαιώματα ιδιοκτησίας και αποτυχία της αγοράς». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://opencourses.uoa.gr/courses/ECON4/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/1)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Εικόνα 5: Warning road sign. CC BY-SA 3.0. Σύνδεσμος:

https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Diagrams_of_warning_road_signs_of_Italy. Πηγή: <https://commons.wikimedia.org>

Εικόνα 6: Thylacinus cynocephalus jun.". Public Domain. Σύνδεσμος:

https://commons.wikimedia.org/wiki/Proceedings_of_the_Zoological_Society_of_London_1850. Πηγή: commons.wikimedia.org

